

Patientens narrativ i *virkeligheden*

– om afvigende skildringer af
psykiatrien i dansk litteratur hos
bl.a. Bjørn Rasmussen

Cæcilie Brøns-Hansen
cand. mag.

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

KØBENHAVNS UNIVERSITET

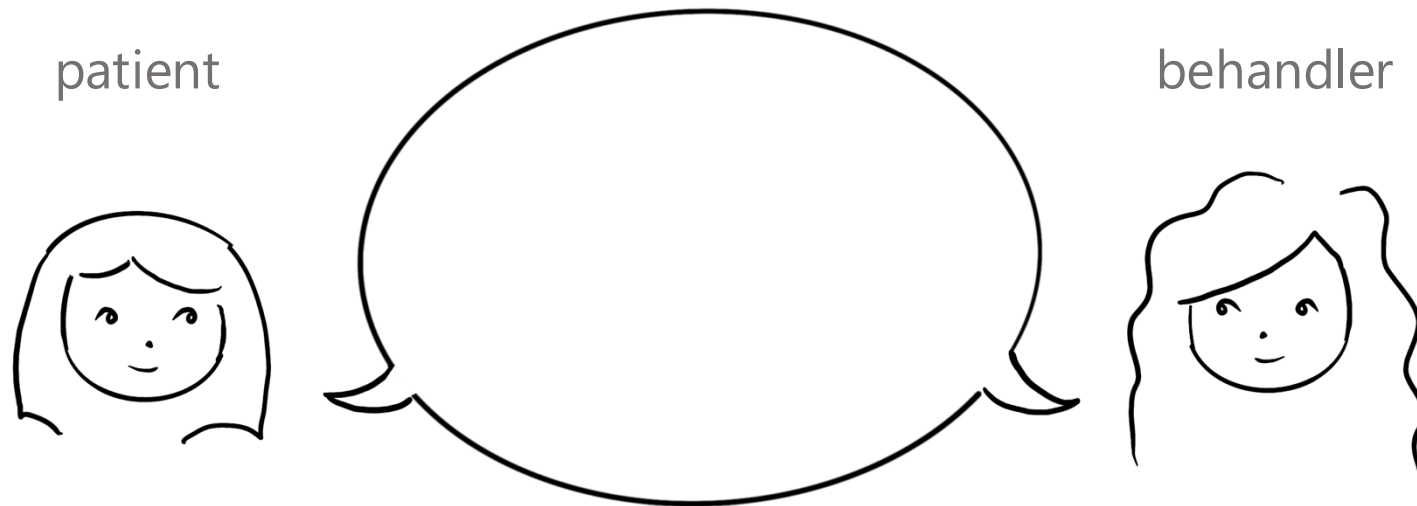
Om mig

- Cand.mag. i dansk
- Speciale om narrativ medicin og psykiatriske patienterfaringer i dansk samtidslitteratur
- Praktik hos Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center (B298)
- Tidligere patient i psykiatrien

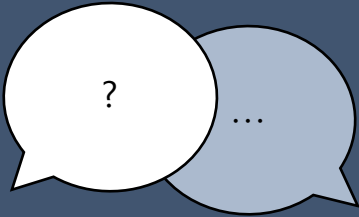

Narrativ medicin

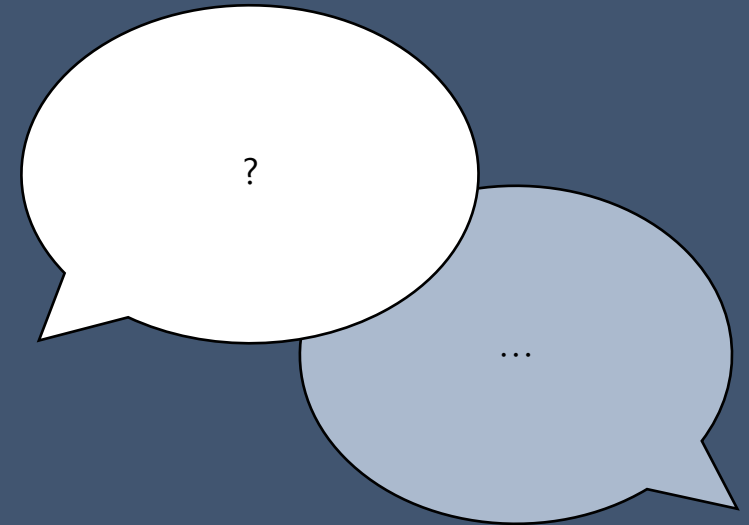
- Fokus på patienters egen oplevelse af deres sygdom (og forløb)
- Fx ved at inddrage læsning (og kreativ skrivning) i en klinisk kontekst

Det narrative aspekt i psykiatrien

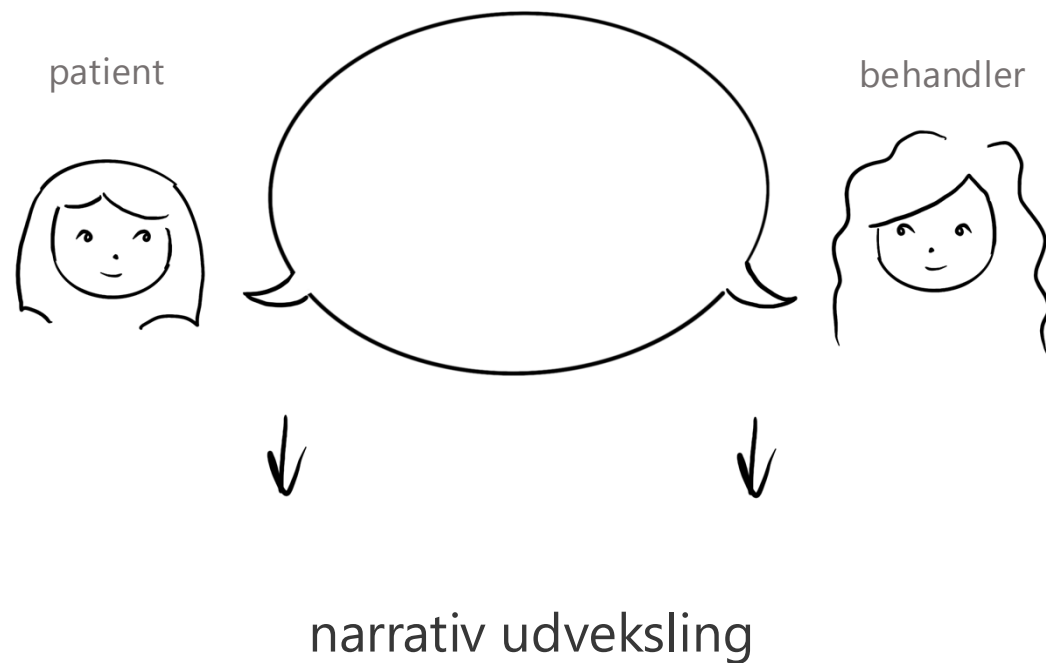

somatik > < psykiatri

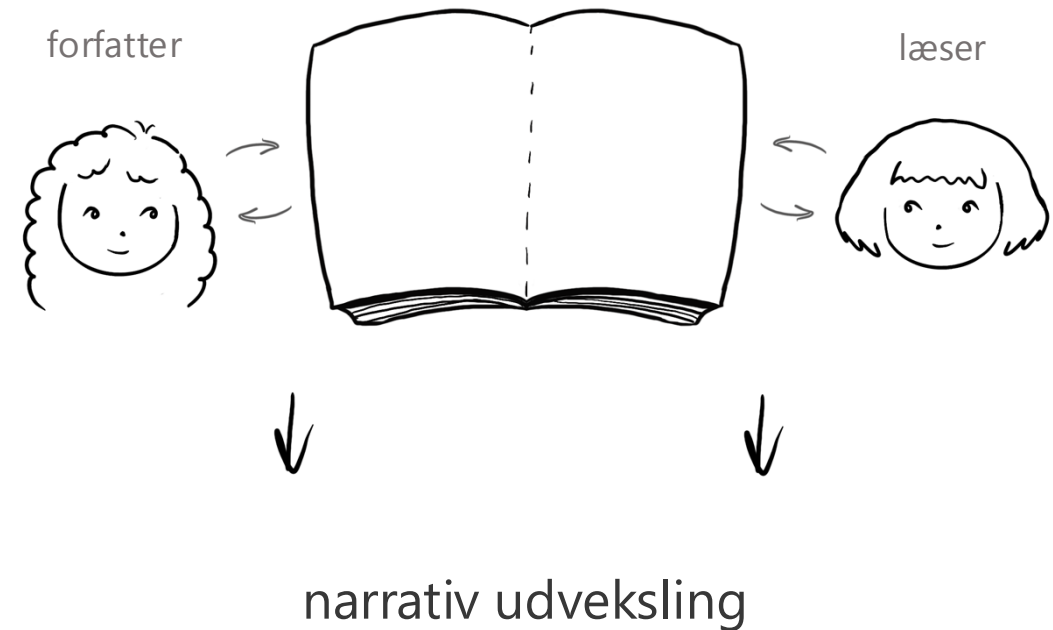

Et retorisk udgangspunkt (Phelan 2023)

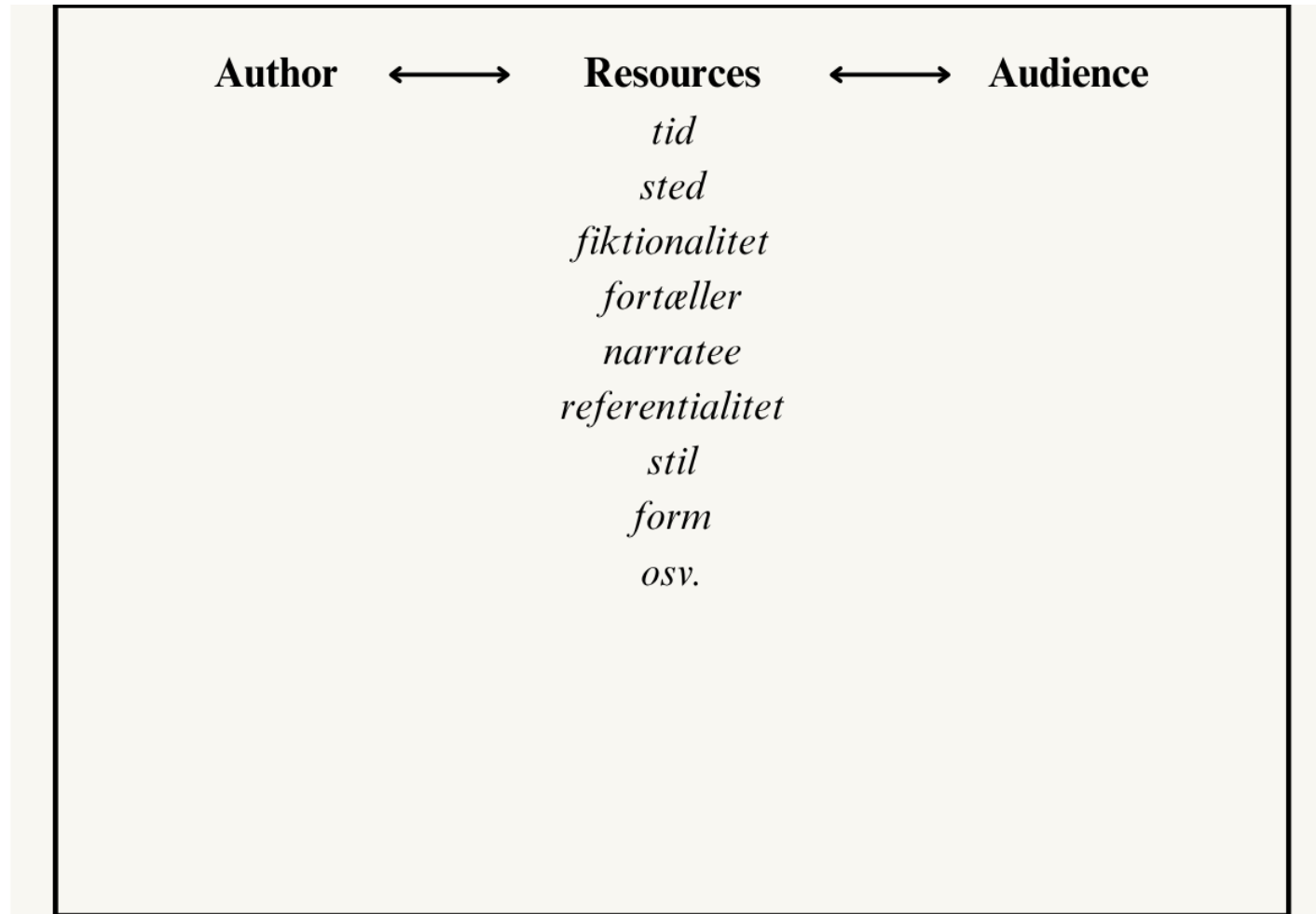
Udgangspunkt for (psykiatrisk) behandling

Udgangspunkt for retorisk narratologi

ARA-modellen

(Phelan 2017; 2023)

Litteratur og *galskab* – en dobbelt afvigelse

Shoshana Felman: *Writing and Madness* (1978; 1985)

- Forbindelse mellem galskab og litteratur
 - At tale *om* galskab > < *galskaben* som et sprog i sig selv
 - Skønlitteratur rummer det flydende, flertydige, komplekse...

Felman: I skønlitteratur kan galskaben tage sin *egen* form

Men hvordan beskriver vi denne litteratur som andet end blot afvigende?

Det afvigende som tværfagligt begreb

I en klinisk kontekst:

- Sygdom = *en afvigelse* fra det raske (normen)
- Psykiatrisk diagnose = *afvigende* måde at (op)leve på

I en narratologisk(/litterær) kontekst:

- Klassisk narratologi (Genette) → tid, sted, fortæller, plot...
- *Uregerlig** narratologi (Richardson) → litteratur, der kræver noget *andet* af sin læser = brud med klassiske begreber

**unnatural narratology* (Alber et al. 2010)

Afvigende virkelighedsopfattelser i dansk litteratur

Skildres ofte gennem *uregerlige* brud med klassiske narrative strukturer

→ En gensidig afvigelse i form og indhold

Litteraturen som et modsprog

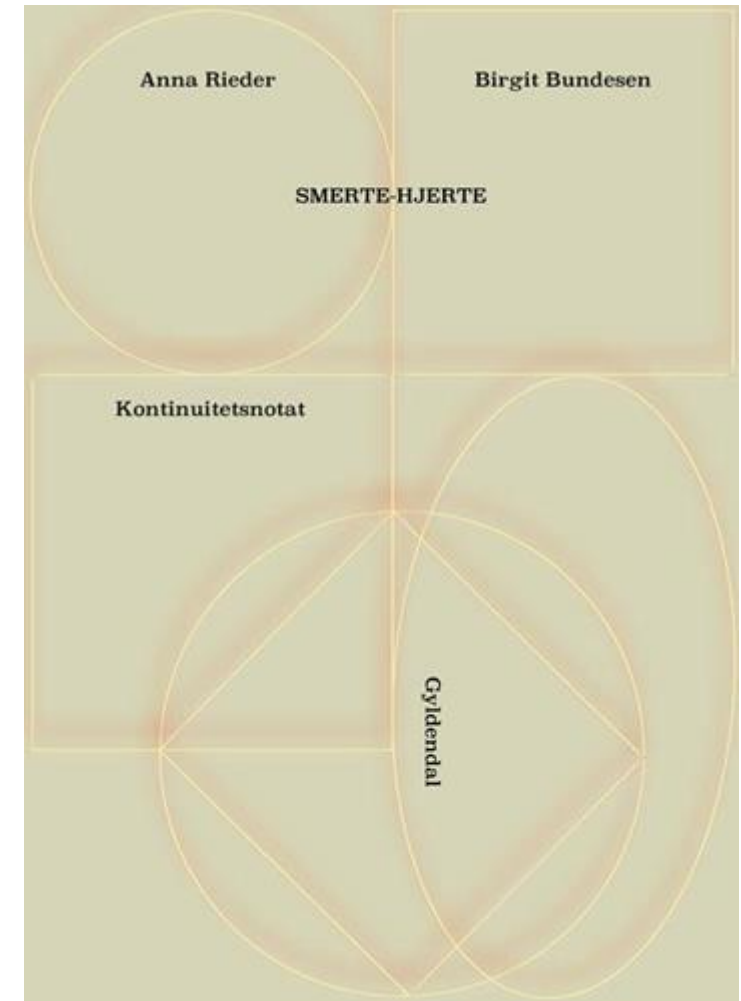
- Lader fortællerens oplevelser/narrativ tage sin egen form
- Understreger en implicit forventning i psykiatrien om, at patienters oplevelser kan *oversættes* eller fortolkes som kliniske symptomer

Læsninger

Afvigende skildringer af psykiatriske
patientoplevelser i dansk litteratur

Smerte-hjerte af Anna Rieder og Birgit Bundesen (2023)

- Birgit Bundesen, psykiater (og stifter af CKMS)
- Anna Rieder, forfatter
- Skildrer et psykiatrisk behandlingsforløb fra både patientens og behandlerens perspektiv
- Dagbogsnotater, digte, mails, journalnotater...
- Følger udviklingen i fortællernes relation samt deres indbyrdes oplevelser og fortolkninger heraf

Anna

1.3.21

*den skiftende følelse/
følelse, søvn, naragtig
gub:*

Den her t i l s t a n d, urimelig at beskrive. Det er blankt og glat.
En perlehyacint, en kæde af hybenroser. Jeg er en lille lille pige.
Jeg dør af livsstilssygdomme. Jeg mosler i sengen. Det er, altid, min
dødsangst, der driver mig. Jeg kan f.eks. hurtigt blive kørt ned af en
bil, i et højresving. Det er nogle film jeg har! De føles sande, endelig.
Sproget er også en virkelighed, man kan holde fast i.
Gudsketakoglov!! Ha-haa! Skinnende, skinnende, skinnende
idiotfugl.

I går var jeg flyvende.
himlen, to ynkelige måner
farven blå.
et øjeblik

nu

tingene opleves alligevel kun i glimt

det er rent og fint

briksen som jeg ligger på
eller hospitalssengens knirken når man vender sig i en urolig søvn
rumdeleren
flimrer i gangen,

den er betrukket med sådan noget stof fra firserne
turkis

jeg længes efter at se
andet end spejlinger

Birgit

Afd. A1 3.3.21 (Anna 27 år, Indledende samtale)

*→ ingen
fulgt*

Pt. overflyttet fra skadestuen, er indlagt frivilligt. Er kendt med skizotypisk
sindslidelse, multiple indlæggelser, følges i distriktspsykiatrien.

Aktuelt: Har gennem nogle uger forværring af pludseligt skiftende følelser
fra eufori der slår over i dysfori og angst. Forværring af uvirkelighedsfølelse
og oplevelse af at flyve ud af sin krop, men kroppen skifter også størrelse
og proportioner og pt. kan blive i tvivl om arme og ben hører til kroppen.
Har haft dette siden feberkrampe som barn. Sparsom tale. Har selvhens-
førende tænkning og oplevelse af at tegn og hændelser sker pga. hende
eller at de henvender sig til hende, fx en fjer der falder eller et billede der
hænger på en væg kan være tegn på Guds kærlighed, kan dog også skifte
og blive oplevelsen af noget truende og ondt. Flere tankespor samtidig
og tanker der afbryder hinanden på en forvirrende måde. Taget medicin
sporadisk, er ambivalent omkring dette. Første psykotiske episode for 5 år
siden, siden da prøvet flere præparater med enten insufficient antipsykotisk
effekt eller uacceptable bivirkninger: vægtøgning, hyperkolesterolæmi,
bulbusdrejning, sidstnævnte persisterende, men primært i belastede
situationer og i forbindelse med alkoholindtag. Må derfor ikke køre bil
og er også holdt op med at cykle.

Let insomni, sover 4-5 timer, vågner kl. 5.

Socialt: Er digter uddannet fra Forfatterskolen, har i efteråret fået udgivet
sin første digtsamling, der blev godt anmeldt. Godt netværk med mange
nære venner og en støttende familie, men er blevet i tvivl om de vil hende
ondt og har isoleret sig de sidste uger.

ARA-modellen: *Smerte-hjerte*

Birgit

8.3.21 Anna, kontinuitetsnotat

Walk n' talk på Amager Fælled.

Pt. fortæller at det er svært at tale ved lægesamtalerne. De spørgsmål der stilles forekommer hende stereotype og hun har svært ved at acceptere fagudtryk som "psykose", "realitetstestning", "selvmordsrisiko" og "nedsat følelsesregulation", som virker fremmedgørende. Har tidligere vist mig digte skrevet under indlæggelse, der er endt med at blive udgivet som digtsamling. Jeg prøver at bruge metaforer derfra, som fx når kontakten bliver dårlig – både den formelle og den emotionelle – kan ord som "kaninhul" eller "hvirvelstrøm" anvendes til at beskrive tilstanden. Har Alice-in-wonderland-kropsdysmorfofobi, hvor hun ved en tidligere samtale har beskrevet oplevelsen af at blive kæmpestor og fx pludseligt at få oplevelsen af at have et hyper-elastisk ben, der kunne strække sig helt ud ad vinduet. Har tidligere også givet udtryk for transivistiske oplevelser, der ofte viser sig ved invasivt nærvær af blomster der rækker ind i hende, som om de omslutter hendes organer. Aktuelt er problemet at følelserne kan skifte meget pludseligt på en forvirrende måde. Ofte vågner hun – meget tidligt – i en form for eufori, hvor alting taler til hende, og hun har lyst og energi til at skrive og tegne. Dette kan pludseligt kamme over i en dysforisk stemning, der kan føles som om noget ondt er til stede. Hendes tvivl omkring medicin er forbundet med en angst for at miste det smukke og lystfyldte, hvor verden henvender sig til hende. Vi taler om at psykose ikke kun er hallucinationer eller tankeforstyrrelser, men også kan vise sig som en forstyrrelse af ens følelsesliv som det hun beskriver. Hun synes at acceptere den mere metaforiske sprogbrug og vi aftaler at prøve at anvende denne fremover.

Jeg sender en mail til pt. som en form for svar på hendes tekster:

"Jeg sender en kanin ud efter din krop, der er hoppet ud af samtalen, måske allerede ude på Amagerbrogade, der er fyldt med angst. Forbi den roterende mercedesstjerne, det store øje der overvåger os alle, kaningangene er hemmelige tunneler under metroen, der kalder. Nogle gange farer du vild der, jeg kigger efter dig nede i kaninhullet, dine blanke øjne, knapper i en teddybjørns ansigt, stirrer på mig fra oven."

Birgit

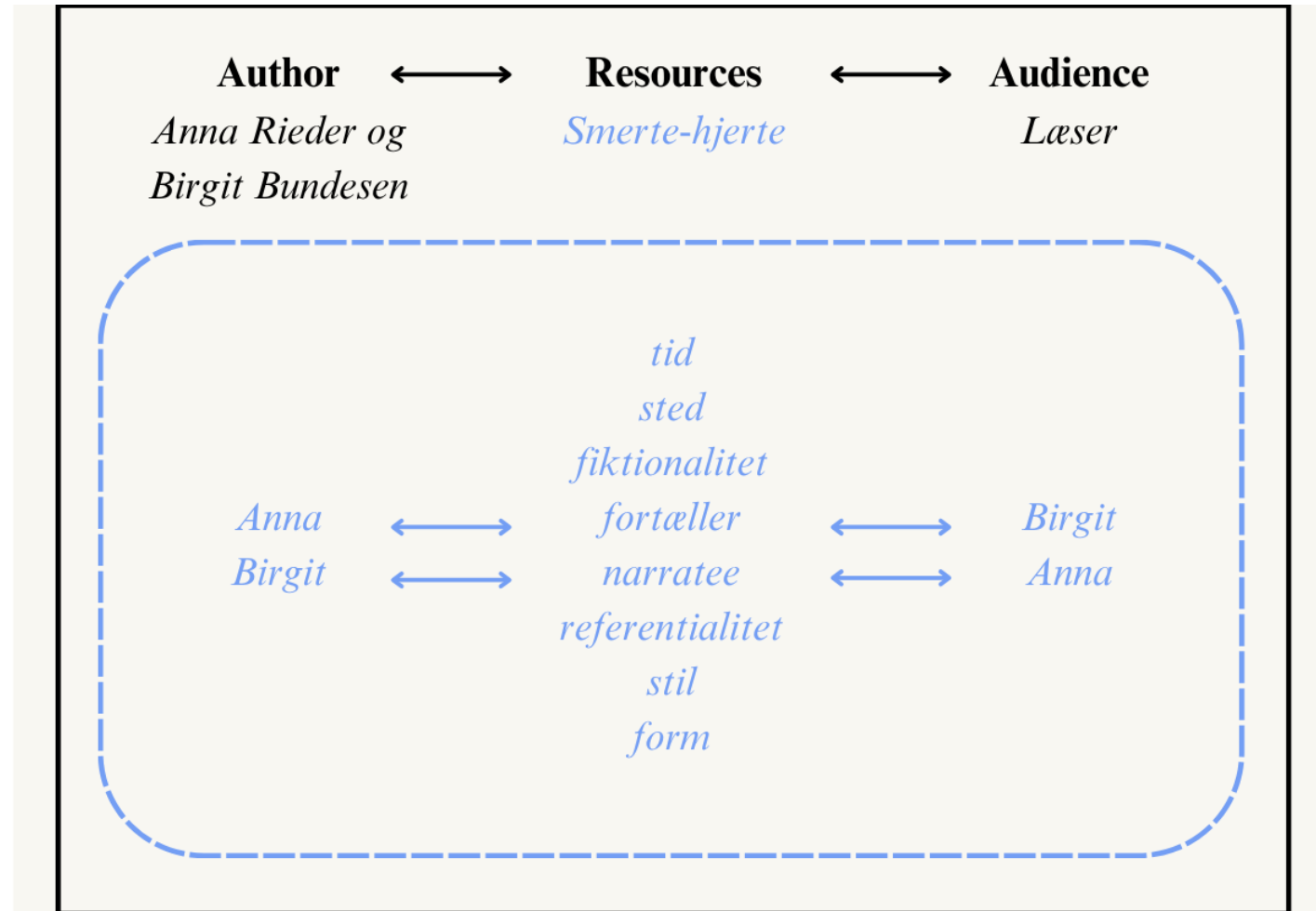
Jeg stiller mig ved siden af dit hjortehjerte, du peger mod skovbrynet, gardinerne blafre, en pels, jeg sveder også lidt. Du taler spindelvæv. Vi åbner et sted i sproget at være tavse. Bærrene lyser hvidt i skumringen.

Birgit

18.3.21

Det sidste jeg ser
inden jeg går hjem
Er dig i din glimmerkjole
Atriumgårdens eneste udsmykning

ARA-modellen 2.0: *Smerte-hjerte*

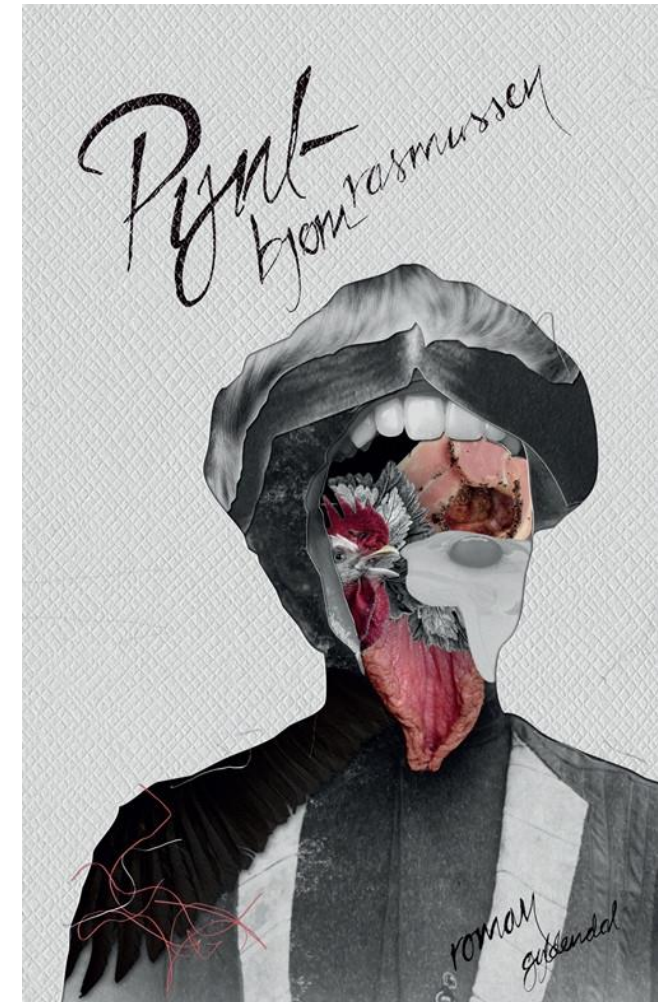
Opsamlende om *Smerte-hjerte*

- Værkets narrative dobbelthed spejler de komplekse, narrative dynamikker, som mødet mellem patient og behandler bygger på
- *Oversættelsesarbejdet* stiller krav til psykiatribrugeren om at *læse* sig selv ind i en norm (og dermed forstå sin virkelighed som en afvigelse)
- I *Smerte-hjerte* findes virkeligheden dog i metaforen – og altså i en litterær form, hvor kliniske og menneskelige erfaringer kan sameksistere

Pynt af Bjørn Rasmussen (2013)

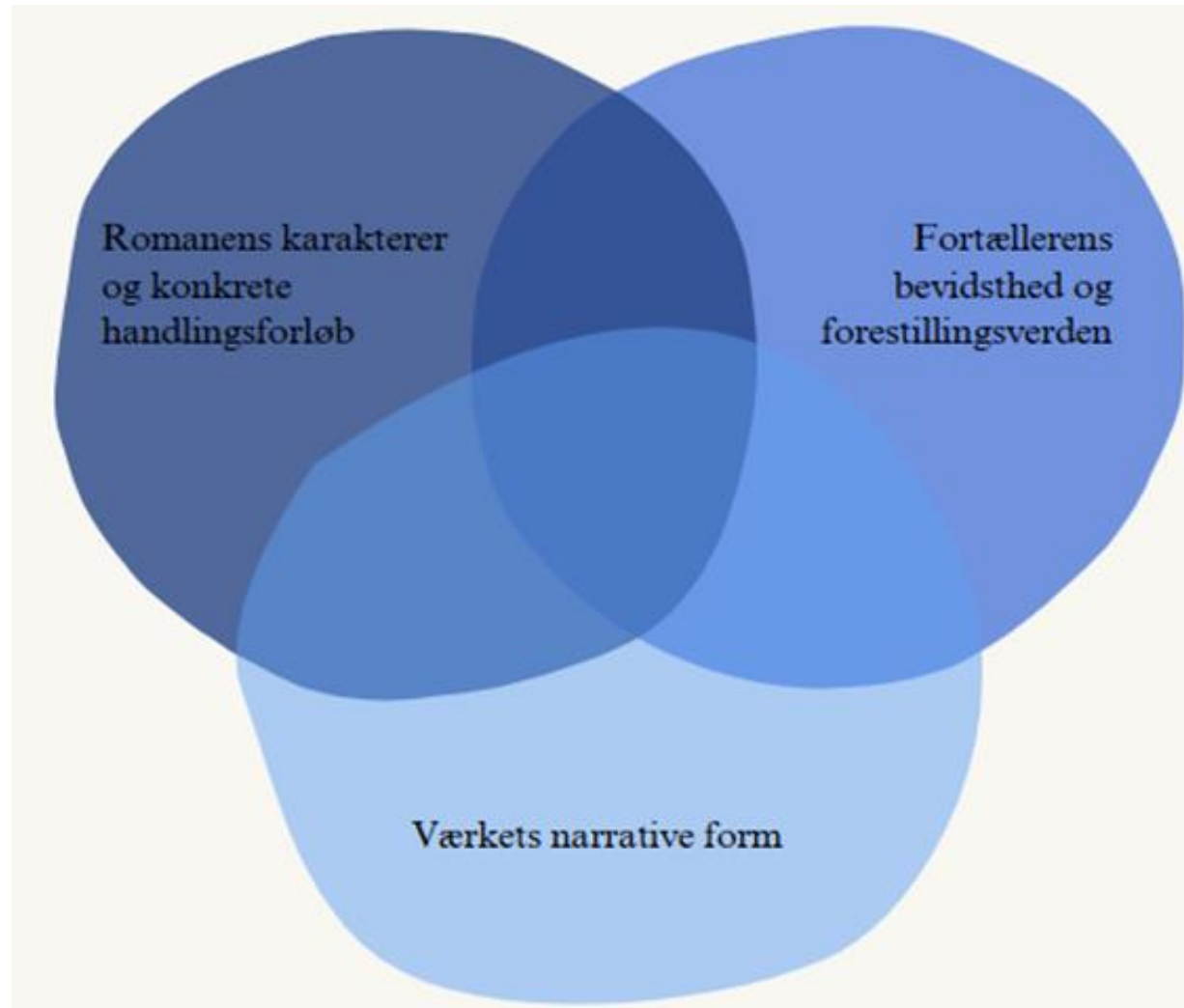
- Jeg-fortæller, der er indlagt på psykiatrisk afdeling
- Fortællingen tager blandt andet form af de postkort, hun sender til sin lillebror fra hospitalet
- Klassiske narrative elementer som tid og sted fremstår opløst
- *Transgressive* fortælleforhold: Komplex interaktion mellem de forskellige lag i narrativet

(Richardson 2006)

Jeg fremkalder et diasshow på væggen over sengen, hvert billede står i lige lang tid, det skifter hvert sjette sekund cirka, nå men her spiller jeg Tove Ditlevsen i en visning på andet-året på elevskolen, jeg sidder og river gulerødder, jeg skal rive et helt bjerg på bordet, så det til slut spærrer for udsynet til mit ansigt. Her sne på fjernsynet, beroligende flimmer, værgen betragtede det som opbyggeligt, flimmeret, vi fik aldrig lov at se en regulær Disney-produktion bare, selvom du var syg efter glinsende havfruehaler og skæl, vi så *Fluen* dog og *Fluen* 3. Barndommens irrede/grønliges busstur ved landstedet her er ved at falde sammen om sig selv, det her er nok taget i oktober pga. æbletræet dér, de ser fuldmodne ud, æblerne, de har skurv, vi samler dem i en kurv, æblerne, æblerne, det var ikke at stjæle, der var ingen, der ejede det træ dengang, i dag ejes alting af nogen, jamen, det er sgu da rigtigt, hver en høstblomst er forseglet af oplevelsesøkonomi, hvert et hjerte har nikkelallergi, der står vist mit navn på den der, siger frøken Lisbeth, hver gang hun tager et stykke drømmekage til fredagsfællesmødet eller banankage, i dag er det søndag, og jeg savner dig så gudsjammerligt, jeg savner, at spørgsmålet om tilhørsforhold er annulleret, at punktere et vogndæk, at tage en forpjuget skarv på ordene, flet næbbet, lille ven, der er gået langt over seks sekunder, du har misset en hel masse billeder, fordi du ikke kan holde fokus: fra latin: ildsted, synonym: brændpunkt, eller indstilling på et optisk apparat, fx et kamera, som bevirker, at det der skal afbildes ved hjælp af apparatet bliver skarpt, overført: særlig opmærksomhed eller interesse, som rettes mod en person, institution, et bestemt emne el.lign., sprogbrug kendt fra 1966, her er et Cox orange fra 1966 eller Filippa eller Guldborg eller Fredrik eller

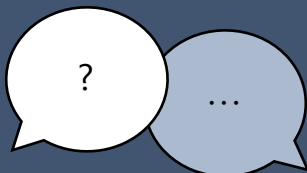
Narrativ model: *Pynt*

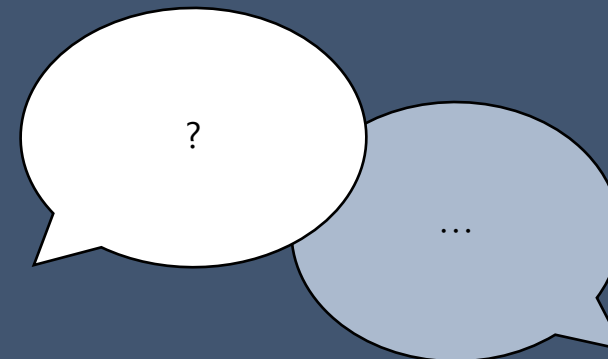
Opsamlende om *Pynt*

- Den *transgressive* bevægelse mellem de forskellige lag af narrativet bliver på en måde værkets egentlige plot
- De fremmedgørende, narrative strukturer placerer læseren midt i den virkelighed, fortælleren oplever
- Samtidig er fraværet af et klassisk "sammenhængende" plot med til at spejle læserens forventning herom
- På den måde får læseren mulighed for også selv at opleve den fremmedgjorthed, fortællingen skildrer, fx i hovedpersonens møde med personalets kliniske sprog og normative udgangspunkt

Det narrative aspekt i psykiatrien

somatik > < psykiatri

Ved at udvikle/træne narrative kompetencer hos medarbejdere i psykiatrien:

- Forbedres rammerne for mødet mellem patient og behandler
- Styrkes behandlerens indblik i patientens oplevelser/virkelighed
- Forøges chancerne for vellykket diagnostik og behandling

Spørgsmål & kommentarer?

Eller skriv til mig 😊

caeciliebrons@gmail.com